

Blanka MATKOVIĆ

Prilog poznavanju povijesti grada Splita u Drugom svjetskom ratu: likvidacija Vojka Krstulovića

Sažetak

U članku je riječ o Vojku Krstuloviću (*Split, 22. prosinca 1918. †Split, 22. lipnja 1944.), istaknutom splitskom hrvatskom rodoljubu, pripadniku Hrvatske seljačke stranke. Njegov je javni rad smetao Komunističkoj partiji, koja ga je u svom glasilu najprije ocrnila (unaprijed osudila), te dala ubiti iz zasjede na splitskoj ulici. To je jedan od mnogobrojnih dokaza da je Komunistička partija bila teroristička organizacija.

Uvod

Vojislav-Niko Krstulović rođen je 22. prosinca 1918. u Splitu u siromašnoj radničkoj obitelji od oca Franje, radnika koji je uskoro umro, i majke Barbarine, rođ. Vrdoljak, kućanice. Nakon završene osnovne škole Krstulović 1930. ulazi u sjemenište. No, završivši I. razred 1931. napušta taj zavod i nastavlja školovanje u Klasičnoj gimnaziji. Željko Čulić ističe da se može pretpostaviti da se u toj izrazito unitarističkoj školi, na čelu koje je tih godina bio istaknuti unitarist Silvije Alfirević, Krstulović, koji je rano počeo izražavati hrvatsko rodoljublje, nije ugodno osjećao.¹ Razrednik mu je bio dr. Jakša Herceg, ujedno i istaknuti član poznate unitarističke organizacije "Jugoslavenska matica" i autor knjižica poput "Ilirizam - preteča jugoslavenstva".

¹ ČULIĆ, Željko. *Prekinuta mladost Vojka Krstulovića*. Nn: Hrvatska seljačka stranka u Splitu između dvaju svjetskih ratova. U: *Slobodna Dalmacija*, Split, 17.I.2001. Prema: <http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20010117/podlistak.htm>.

Tijekom 1936. i djelomice 1937., što se školovanja tiče, mladi je Vojko pauzirao. Kako se prisjeća prof. Ante Civadelić, koji je tih godina radio kao korektor, odnosno novinar "Jadranskog dnevnika", Krstulović je također neko vrijeme radio kao korektor tog dnevnika.² Godine 1937. nastavio je školovanje u Trgovačkoj akademiji, koju je završio u travanj-skim danima 1941. godine kada je, zbog dolaska Talijana, nastava u Splitu bila prekinuta i učenici su dobili svjedodžbe razreda u kojemu su se zatekli. Zarana je prihvatio učenje braće Radić, kao i ideologiju Hrvatske seljačke stranke. Čini se da je već 1934., sa samo 16 godina, ušao u tu stranku, a već krajem iste godine, prigodom osnivanja Omladinske organizacije HSS-a, bio je izabran za njezina predsjednika. Bio je prvi i posljednji predsjednik te organizacije u Splitu. Čulić ističe da se Krstulović u svom nastojanju nije ograničio samo na Split, nego je odlazio i u okolicu, u Solin, Klis, Kaštela, Trogir, Poljica, te Šibenik.³ Svuda je osnivao omladinske organizacije. Godine 1938. pokrenuo je i ispunjavao uglavnom svojim priložima i list "Novi dani". Godine 1939. pokreće još jedan list, "Za slobodu i stare pravice" u kojemu se osvrnuo i na komunističku ideologiju istaknuvši da se "uvriježilo među našim radnicima naskroz krivo mišljenje izraženo u riječima: radnik mora biti komunist" kojim "ovako osvojeno radništvo guraju ovi plaćenici u klasnu borbu protiv svoje braće, protiv ljudi koje tišti jednako stanje nevolje i bijede – protiv seljaka", te zaključuje da nam "slučaj Španjolske najjače ilustrira tegobe i štetnost ovakovih pojava u životu jednog naroda".⁴ Iste godine Krstulović je dobio novu obvezu: postao je tehničkim tajnikom Hrvatske seljačke stranke, a pomogao je i Luki Čuliću, kao i Desimiru Jakaši u Hrvatskom radničkom savezu. Godine 1940. pokrenuo je novi list - "Pokret hrvatske mladice".

² ČULIĆ, Ž. *Prekinuta*, (2001.).

³ ČULIĆ, Ž. *Prekinuta*, (2001.).

⁴ KRSTULOVIĆ, Vojko. *Za slobodu i stare pravice*. Izd. Hrvatska seljačka stranka, Split, 1994., str. 14-15.

Krstulović se istaknuo i kao vješt i dobar govornik, a jedan od njegovih prvih govorničkih istupa bio je onaj u povodu pogreba dr. A. Trumbića.⁵

Nedugo nakon dolaska Talijana 1941. napustio je Split i prešao u Omiš gdje će, s prekidima, ostati do kapitulacije Italije rujna 1943. U međuvremenu je više puta odlazio u Zagreb, a nekoliko puta i u Split. Iz tog razdoblja zabilježeno je da su 16. travnja 1942., prilikom štrajka đaka Srednje tehničke škole protiv fašističkog režima nastave, "fašisti i HSS-ovci, predvođeni Vojkom Krstulovićem, uspjeli natjerati dio omladine natrag u škole, na što je omladinsko rukovodstvo odlučilo da odustane od štrajka kako bi zaštitilo od hapšenja svoje najbolje aktiviste".⁶

Fikreta Jelić-Butić navodi da je sredinom 1943. vidljivo pojačana Krstulovićeva djelatnost u Omišu, Klisu i Solinu s ciljem oživljavanja rada HSS-a, te navodi izvješće Kotarskog komiteta KPH Omiš koji je 5. kolovoza 1943. obavijestio Okružni komitet KPH za Srednju Dalmaciju da je Krstulović zatražio sastanak s "višim forumima [...] jer da je on ovlašten za kotar i za više od cijele Dalmacije, samo traži da mu se dadu garancije da ne će biti hapšen od nas". Krstulović se također "pozvao na Krnjevićevu izjavu o zajedničkoj borbi protiv okupatora" te "zatražio da pregovori budu tajni". OK KPH za Srednju Dalmaciju sugerirao je 9. kolovoza Mjesnom komitetu KPH Omiš da ne pregovara s Krstulovićem, "već neka mu saopće da ako hoće može da pregovara s rukovodstvom NOO-a na oslobođenoj teritoriji".⁷

⁵ Tekst govora vidjeti u: KRSTULOVIĆ, V. *Za slobodu i stare pravice*, (1994.), str. 26-29.

⁶ ŠTIN, T. *O razvitku omladinskog revolucionarnog pokreta u Splitu 1941.-1942. godine*. U: *Split u Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941.-1945.* Ur. Miroslav ĆURIN. Izd. Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije. Split, 1981., str. 377-405, tj. str. 395.

⁷ JELIĆ-BUTIĆ, Fikreta. *O nekim obilježjima politike Hrvatske seljačke stranke u Splitu 1941.-1944. godine*. U: *Split u Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941.-1945.* Ur. Miroslav ĆURIN. Izd. Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije. Split, 1981., str. 1031-1044, tj. str. 1039.

Nakon kapitulacije Italije, u listopadu 1943. Krstulović se vraća u Split, gdje se povezao sa svojim stranačkim kolegama. Jelić-Butić ističe da “u prvim mjesecima njemačke okupacije i nominalne ustaške vlasti u Splitu nema neke vidljivije akcije na liniji politike HSS-a”, no da se “znaci oživljavanja osjećaju u prosincu 1943.” kada se “ogledaju u poduzimanju akcije na reorganizaciji” te stranke u Splitu i području splitske općine.⁸ Glavni nositelj te akcije bio je upravo Vojko Krstulović koji se naročito posvetio organiziranju omladine na liniji politike HSS-a. U prosincu 1943. Krstulović odlazi u Zagreb gdje se sastao s članovima vodstva stranke. U Split se vratio kao opunomoćenik Stranke sa zadaćom njezine reorganizacije. Jelić-Butić tvrdi da “ako se može govoriti o nekom vidljivijem djelovanju HSS-a u Splitu tokom 1944., onda se ono poglavito svodi na aktivnost malobrojne grupe omladinaca na čelu s Krstulovićem”, a “njihov rad u prvom redu je obilježavala propaganda protiv NOP-a, s ciljem da se odvraća stanovništvo Splita, osobito omladina, od dalje mobilizacije za NOP”.⁹ Autorica zaključuje da se “Krstulović sa svojom grupom zapravo sve više poistovjećivao s ustaškom propagandom, stavljajući se u službu ustaškom režimu”, a “posebno je to došlo do izražaja na liniji propagande da je domobranstvo NDH snaga na koju treba računati HSS”.¹⁰

Čulić zaključuje da svestrani politički angažman ovog iznimno sposobnog i agilnog političara nije promakao čelnicima KP Splita koji su ga stavili na listu osoba koje treba likvidirati.¹¹ “Glas Splita”, glasilo Gradskog narodnooslobodilačkog odbora Split, objavilo je u broju 12 od 18. lipnja 1944. da *Vojko Krstulović organizira plaćeničke bande ‘bijeke garde’, koje sa okupatorskim oružjem u rukama prave zasjede u želji da napakoste dalmatinskim partizanima. U Splitu pretvara ‘Narodnu zaštitu’ u svoje kukavičko gnijezdo, odakle hoće da sutra pucaju na vlastiti narod. Sa slugama okupatora ustaško-domobranskim gadovima oficirima na čelu sa Zaharijom pakuje i stvara planove kako bi sutra, po istjerivanju okupatora, kojeg je svesrdno pomagao i*

⁸ JELIĆ-BUTIĆ, F. *O nekim obilježjima*, (1981.), str. 1042.

⁹ JELIĆ-BUTIĆ, F. *O nekim obilježjima*, (1981.), str. 1042-1043.

¹⁰ JELIĆ-BUTIĆ, F. *O nekim obilježjima*, (1981.), str. 1043.

¹¹ ČULIĆ, Ž. *Prekinuta*, (2001.).

oduševljavao se dok je on klao hrvatski narod, pobrao plodove narodne krvi i znoja. Doista je zanimljivo znati na koje sve mogućnosti računa ova pokvarena mačekovska banda i čime li sve špekuliraju ne bi li ostvarili smiješne podle svoje snove... Pravi Vojko račun bez krčmara. Ali ne će ni on još dugo sa svojim podlostima, prevarama, lažima i izmišljotinama zujati oko naših ušiju... Silne se vojske osvetničke kreću, i na sve izdajice dolazi red...¹²

Splitsko redarstvo izvijestilo je Zapovjedništvo redarstvene straže u Splitu da je dana 22. lipnja 1944. go. oko 20.10 sati Krstulović Vojko, hrvatski omladinac iz Splita vozeći se na svom biciklu od Poljičke ceste Ustaškim putem kojeg je dočekaao nepoznati muškarac na kojega je iz samokresa opalio više naboja, od tih naboja jedan ga je pogodio u desnu sljepoočnicu uslied čega je nastupila smrt. Odmah je obaviešten občinski liečnik g. dr. Čulić, koji je došao na lice mjesta koji je ustanovio smrt i naredio da se mrtvo tielo pok. Krstulovića prenese u mrtvačnicu Državne bolnice u Splitu.¹³ U izvješću Župske redarstvene oblasti u Splitu od 16. kolovoza 1944., upućenom Sudbenom stolu u Splitu, ističe se da je Krstulović ubijen pištoljem Beretta, kalibra 9 mm te da mu je nepoznati ubojica pristupio s leđa i ispalio hitac u sljepoočnicu nakon čega se Krstulović srušio na pod. Ubojica mu je prislonio pištolj na glavu i ispalio još dva naboja, a smrt je nastupila odmah. Osobne stvari i bicikl kojim se Krstulović vozio predane su njegovoj majci Barbari. U izvješću se zaključuje da je "na temelju dobivenih obavieštenja ubojstvo izvršeno na pok. Krstulovića iz političkih razloga i sa sigurnošću se može reći da je to izvršeno od strane komunističke partije u Splitu".¹⁴

Krstulovićevi mladi sljedbenici priredili su veličanstveni ispraćaj svom učitelju. Pokopan je 24. lipnja 1944., a Misa zadušnica održana je

¹² *Glas Splita 1943.-1944. Kritičko izdanje.* Priredila Tatjana KOVAČ. Izd. Čakavski sabor; Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije. Split, 1977. str. 101.

¹³ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Župska redarstvena oblast, Zapovjedništvo Redarstvene straže, br. 785, 23.VI.1944.

¹⁴ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Župska redarstvena oblast, Izvješće Župske redarstvene oblasti u Splitu, Broj Prs. 4323-II-2-44, Split, 16.VIII.1944. — HR DAS 631, Gradivo za povijest radničkog pokreta iz okružnog suda Split, kut. 16, 774/44-16/141.

28. lipnja 1944. u crkvi Gospe od Zdravlja u Splitu. U službenoj zabilješci pripadnika SUP-a Josipa Jurjevića, nastaloj 24. svibnja 1966., Krstulović je ubijen "od članova otpora zato što je aktivno saradjivao sa ustašama i okupatorom".¹⁵

Reagiranja na smrt Vojka Krstulovića

U splitskom dnevnom tisku objavljeno je 23. lipnja da se *viest o tragičnoj smrti iztaknutog mladog borca Vojka Krstulovića vrlo brzo razširila gradom i izazvala najveće ogorčenje i duboku sućut. Gotovo u našem gradu nema osobe, koja ne bi poznavala Vojka. Pokojnik se kroz cijeli svoj život izticao idealizmom, poštenjem i društvennošću. Samo ubojstvo, kao i način i vrijeme u koje je izvršeno, izazvalo je najveće zaprepaštenje i zgražanje, što hrvatskom narodu neprijateljske skupine ovako podmuklo i zovjerski ubiše mladića Splićanina, na čijem značaju nitko ne može ukazati na bilo koju ljagu... za vrijeme težkih političkih borba u bivšoj državnoj tvorevini Jugoslaviji, Vojko se izticao u redovima mladeži svojom borbenošću, otvorenim nastupom i bistrinom. U čitavom svom rodoljubivom djelovanju, uzprkos najtežih prilika, radio je dosljedno i pokazao zamjernu postojanost. Za vrijeme najtežih progona Hrvata u bivšoj državi nije bilo ni jednog nacionalnog javnog čina, u kojemu nije sudjelovao Vojko Krstulović. Radi tih njegovih odluka, Vojka su najiskrenije prigrlili omladinci. Prije osnutka Nezavisne Države Hrvatske, Vojko je uz pomoć prijatelja osnovao Omladinu hrvatske seljačke stranke, gdje se skupljao veliki broj nacionalno orijentiranih mladića. U toj sredini Vojko Krstulović prednjačio je radom i voljom. U krugu istomišljenika obradjivao je misli predhodnika i otaca hrvatske političke borbe, posebno braće Radića. Osim toga igrao je znatnu ulogu u ovdajšnjoj organizaciji HSS. Poslije oslobodjenja Dalmacije, osobito u zadnje vrijeme, Vojko Krstulović je medju istomišljenicima i u širokom krugu svojih poznanika, izticao značenje borbe hrvatskog naroda za državnu nezavisnost. Često je izticao kako iznad svih hrvatskih političkih struja mora da stoji pojam i ideja države kao jedini nepromjenjivi i vjekovni cilj. Vojko je također otvoreno napadao rad velikosrbskih partizana. Budući da su njegovi oštri i bistri sudovi razkrinkavali*

¹⁵ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Split – dosjei, kut. 5, Dosje br. 22063 (Vojko Krstulović), SUP Split, DB – 02, Službena zabilješka, Split, 24.V.1966.

lažnu 'narodno oslobodilačku borbu', partizanski vodje više puta su ga napadali u svojim letcima. Govori se čak i o otvorenim prijetnjama, kojim su ti lažni branitelji slobode pokušali ubiti slobodu njegovog mišljenja. Sve ovo govori, da je ubojstvo Vojislava Krstulovića najdrzkiji zločin, koji je samo daljnje zlodjelo u sprovođenju partizanskog terora u Hrvatskoj. Teško je zamisliti da netko, tko pozna, značaj i djelovanja Vojka Krstulovića, ne bi s najvećim gnušanjem osudio ovaj zločin. Vojko Krstulović nije bio poznat samo u Splitu, već je on po mnogim svojim dobrim stranama poznat u okolici, a i po cijeloj državi. Žalost i zgražanje nad ovim komunističkim zločinom sigurno će prijeći šire granice Splita.¹⁶

Narednog dana objavljen je tekst o pokopu Vojka Krstulovića u kojem se ističe da su "tisuće građana na razne načine odale posljednju počast pokojniku" te da je na mnogim dućanima u znak žalosti izvoješana bila crnina, dok su i mnogi uredi izvojesili zastave na pola stiega. U toku jučerašnjeg dana tielo pokojnikovo bilo je izloženo u mrtvačnici državne bolnice gdje su mimo odra prošle stotine i stotine Splitskana da se poklone pokojniku. Oko liesa su omladinci vršili počastnu stražu. Sinoć je razglasna postaja priredila komemorativno veče, u kojem je bilo izvedeno više točaka... Za vrijeme ove izvedbe zastao je sav svijet, koji je izpunjao trg i s najvećim zanimanjem pratio izvedbu. Sprovod Vojka Krstulovića obavljen je jutros uz sudjelovanje stotina Splitskana... Lies je bio pokriven hrvatskom zastavom, koja je bila ukrašena živim klasjem i srpom. Počastnu pratnju pored liesa vršilo je 12 omladinaca. Iza liesa je išla najbliža rodbina pokojnika. Nešto podalje išli su najbliži pokojnikovi prijatelji i suborci iz najtežih dana političke borbe, a zatim mnoštvo muške i ženske mladeži. U sprovodu uzeli su učešće i brojni predstavnici raznih državnih i posebničkih ustanova, posebno ustaške mladeži. Nakon što je u crkvi vlč. don Mladen Alajbeg uz asistenciju obavio odrješenje, sprovod je krenuo gradskim ulicama uz gusti špalir gradjanstva na čijim se licima ocrtavala žalost i tuga. Pred Srebrenim vratima u Hrvojevoj ulici sprovod je zastao, dano je odrješenje, a zatim je lies uz poklike: 'Slava' stavljen u posebni samovoz, koji je malo zatim krenuo na

¹⁶ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Split – dosjei, kut. 5, Dosje br. 22063 (Vojko Krstulović), "Obća osuda ubojica V. Krstulovića".

groblje Lovrinac. Nad grobom oprostili su se dirljivim riečima pokojnikovi najuži prijatelji.¹⁷

Partizanski "Glas Splita" također se osvrnuo na likvidaciju Vojka Krstulovića u broju 13. od 24. lipnja 1944. u tekstu pod naslovom: "Sve dalje seže narodna osveta" u kojemu se navodi da je dana 22. VI. osvjetnička narodna ruka satrla još jednog neprijatelja naroda i njegove svete oslobodilačke borbe, Mačekovog agenta i okupatorskog slugu Vojka Krstulovića. Sav njegov rad od početka narodnog ustanka do danas obilježen je nizom izdaja i ni u jednom trenutku ovaj izrod nije napustio izdajničku Mačekovu kliku, kao što su učinili tisuće poštenih pristaša i funkcionera HSS-a. Dok je omladina Splita svojom neustrašivom borbom pokazivala neodoljivu mržnju prema fašističkom talijanskom okupatoru – Vojko Krstulović razbija štrajk srednoškolaca time otvoreno istupa kao fašistički agent u borbi protiv hrvatske omladine... U posljednje vrijeme Vojko Krstulović je postao centar, oko kojega su se skupili svi mogući reakcioneri i špekulanti, svi izrodi i mračnjaci cijele Dalmacije. Uz najveću podršku ustaša i njemačkog okupatora Vojko Krstulović organizuje šaćicu omladinskih otpadnika iz čijih poganih ustiju dnevno izlaze klevete i podvale protiv najveće narodne svetinje – Narodno-oslobodilačke borbe. Povezuje se sa omraženim domobranskim oficirima ne bi li našao među nesvijesnim domobranima uporište za ostvarenje podlog Mačekovog plana da na krvi i kostima najboljih narodnih sinova, koji su umirali i umiru u borbi za slobodu, sagradi opet onu paklenu tamnicu naroda, kakve je bila 'Banovina Hrvatska' i Jugoslavija u svoje doba. Vojko Krstulović organizuje bande, koje napadaju narodne borbe i čine sve moguće da se dočepaju ponekog od narodnih rukovodioca i članova Narodno-oslobodilačkog odbora i da ih mučki ubiju. 'Narodna zaštita' u koju je Vojko ubacio najpokvarenije omladince, koje je omladina Splita prezrela i osudila za saradnju sa okupatorima i ustašama, postala je začetak 'Bijele garde' sa kojom Vojko Krstulović hoće da zabode nož u leđa narodu. Oko Vojko sakupljaju

¹⁷ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Split – dosjei, kut. 5, Dosje br. 22063 (Vojko Krstulović), "Dirljivi izpraćaj Vojka Krstulovića". Prema izvješću redarstvenog izvidnika, podnesenog Župskoj redarstvenoj oblasti u Splitu, na groblju su govore održali Zvonko Barić i Ljubo Filipović koji su naglasili da će ga uskoro osvetiti. — HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Župska redarstvena oblast, Izvješće Župskoj redarstvenoj oblasti u Splitu, 24.VI.1944.

se ostaci četnika, koji su izgubili svaku podršku bilo gdje, pa su i oni našli zaštitu u okrilju razbojničke Vojkove družine da u smislu nacрта sporazuma između Mačeka i Draže sutra ušićare – vlast! Na prljavoj duši Vojka Krstulovića leži nepregledan niz narodnih patnja i suza dične nam Dalmacije. I narodni sud nije mogao da ima prema njemu nikakvog milosrđa. Svaki onaj koji stoji na putu narodu, i njegovoj svetoj Narodno-oslobodilačkoj borbi biva i biće nemilosrdno zgažen pod žrvnjem narodne osvete... Narod Splita sa oduševljenjem je primio vijest o likvidiranju Vojka Krstulovića, jer je njegovom smrću nestalo s lica naše mučeničke zemlje još jednog od onih, koji su htjeli da svoj lični i sebični položaj grade na grbači naroda, koji je prolio previše krvi pa da ne bi znao da ju je prolio za se i svoju sreću a ne za te izdajice i izvršioce volje krvavog okupatora i njegovih slugu. Sramotni završetak zločinačkog života Vojka Krstulovića opomena je svima onima koji rade protiv volje i interesa naroda u momentima skorog oslobođenja naše zemlje. NEKA STREPE SVI IZDAJNICI NARODA, NEKA STREPE SVI ONI, KOJI SE JOŠ KUPE OKO OKUPATORA, USTAŠA, ČETNIKA I MAČEKOVACA, JER SE SVE VIŠE STEŽE OBRUČ MRŽNJE, GNJEVA I OSVETE NARODA. PRISTAŠE HRVATSKE SELJAČKE STRANKE NE MOGU I NE SMIJU BITI IZVAN NARODNO-OSLOBODILAČKE BORBE.¹⁸

Pisanje partizanskoga glasila "Glas Splita" komentirao je nepoznati autor letka "Kad progovori narod", u kojemu ističe da se "na bestijalni način odobrava ubistvo hrvatskog omladinca Radićevca Vojka Krstulovića" te da se "komunistička klika... nabacuje kojekakvim lažima" protiv Vojka Krstulovića, kojemu štoviše "imputiraju na najpodliji način kojekakovu protunarodnu rabotu".¹⁹

Glasilu Hrvatske radićevske omladine "Republika" osvrnulo se na Krstulovićevu pogibiju u broju 5. iz kolovoza 1944. opširnim tekstom sljedećeg sadržaja:

Dne 22, lipnja 1944, na razbojnički način, ubijen je u Splitu, svom rodnom gradu, u 26. godini života, hrvatski omladinac Vojko Krstulović, jedan od najvjernijih sljedbenika radićevske misli i predvodnik hrvatske radićevske omladine

¹⁸ *Glas Splita 1943.-1944.*, (1977.), str. 105-106.

¹⁹ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Split – dosjei, kut. 5, Dosje br. 22063 (Vojko Krstulović), Prijepis letka "Kad progovori narod".

u Dalmaciji. Ovo ubijstvo izvršili su pripadnici reakcionarne klike među komunistima, kako su i sami priznali u svom listu 'Glas Splita'. Od istih ubojica koji se kriju u redovima partizanskog pokreta, a često imaju glavnu riječ, ubijeno je u posljednje vrijeme više prvaka HSS. Oni su ubojice Josipa Blažaka, Stjepana Galovića, omladinaca Valeta i Grubišića i još na desetine drugih istaknutih prvoboraca hrvatskog seljačkog pokreta.

Smrt Vojka Krstulovića nije slučajna, kao što nije slučajna ni smrt svih do sada umorenih prvaka HSS. To je planski unapred spremljeno razbojstvo, koje se preko prvoboraca HSS hoće izvršiti nad cijelim hrvatskim narodom. To je najcrnija diktatura koja se sprema našem narodu i svim borcima za slobodu i demokraciju. Najjasnije nam to dokazuju razlozi zbog kojih je ubijen Vojko Krstulović i zbog kojih razloga su ubijani i ostali prvaci HSS. Vojka su ubili zato jer je bio dušom i tijelom odan idejama hrvatskog seljačkog pokreta, kako ih formulirao braća Radić, odan predvodniku oslobodilačke borbe hrvatskog naroda najvećem borcu za slobodu naroda i demokraciju na jugoistoku Europe predsjedniku dru Vlatku Mačeku, jer je bio neslomljivi borac za slobodu i pravo hrvatskoga naroda, jer se je borio za ostvarenje hrvatske seljačke republike i pobjedu demokracije, a u kojoj je borbi bio potpuno nekompromitiran, čist kao sunce. Baš zato jer je odbijao svaku suradnju sa protunarodnom vlašću i jer je bio nepomirljivi protivnik i borac protiv okupatora, naš je Vojko morao pasti. Neprijatelji znadu da su baš takovi pojedinci najveći kapital u narodnoj borbi, pa stoga svoja ubijstva vrše baš nad onim funkcionerima i pristašama HSS-a, koji su u narodnoj borbi ostali potpuno čisti i koji su najenergičnije odbili svaku suradnju bilo s protunarodnom vlašću, bilo s okupatorom, dok su neke pojedince, koji u toj borbi krenuše s pravog puta primili u svoje kolo.

Naglašujemo činjenicu, da je prvi pokušaj reakcionarne klike, da likvidiraju Vojka bio krvavi način denunciranja Talijanima u Splitu, ne bi li ga ovi kao svog protivnika likvidirali i tako klikašima učinili uslugu. No, Vojko je pravovremeno tome izbjegao. Ovaj prljavi pokušaj neprijatelja prave slobode i demokracije propao je, no reakcionarna klika vrebala je i dalje dok ga nije uspio ubiti ga iz sramotne zasjede.

Ne može biti poštenog čovjeka i borca za slobodu naroda, a naročito u redovima omladine bez obzira gdje se nalazili i kakovo političko mišljenje imali, koji ne će osuditi ubojstvo Vojka Krstulovića i ostalih častnih boraca HSS. Mnogi

omladinci i omladinke osudjujući takove i slične metode obračunavanja sa svojim neistomišljenicima, a koje su upotrebljavali vlastodršci, otišli su u šumu baš zato da se bore protiv istih. Stoga svaki taj poštenu omladinac i omladinka, koji se tamo nalaze, pa makar bili i protivno političkog mišljenja, ako su i nadalje poštenu i iskreni borci za slobodu i demokraciju, moraju osuditi ubijstvo V. Krstulovića i ostalih prvaka HSS. Mi znademo, da je tamo u prisustvu tih reakcionarnih klikaša teško dizati glas protiv ovakovih zlodjela i metoda, jer to znači redovno istu sudbinu, koja je zatekla i sve častne borce, ali mi to ipak očekujemo od svih poštenih drugova i drugarica u NOP. Nadamo se da ne će šutnjom prelaziti preko toga, i tako dozvoliti da ljaga za ova ubojstva padne i na njih. Ubijstvo poštenog čovjeka i iskrenog borca za slobodu naroda je zločin, koji mora osuditi svaki poštenu čovjek i borac za slobodu bez obzira kakovog je političkog mišljenja. Omladina je svagdje bila proa pa očekujemo da ne će niti ovdje zatajati jer bi ju u protivnom poistovjetilo sa reakcionarnim klikašima.

Mi nismo za bratoubilački rat, koji se ovim metodama sprema, već za slogu svih iskrenih boraca za slobodu naroda, demokraciju i socialnu pravdu, što smo već nebrojeno puta naglasili. Samo iskrena sloga i suradnja svih takovih boraca može donijeti hrvatskom narodu slobodu, izvući ga iz vrtloga bratoubilačkog rata i osigurati mu bolje i sretnije dane u vlastitoj državi. Upravo ti reakcionarni klikaši su oni koji ometaju tu slogu i jedinstvo. Badava je predstavnicima NOP-a pred narodom i cijelim svijetom pjevati o slobodi, demokraciji i borbi proti okupatora dok u isto vrijeme pripadnici njihovih redova izoršuju najgore zločine i nasilja nad narodom i borcima za istinsku slobodu i demokraciju, nad pristašama najstarijeg i najčasnijeg borca za te ideje dr. Mačka, koji su zajedno s njim pružili okupatoru otpor još onda dok su ti reakcionari bili saveznici tih istih okupatora. Ili će Narodno oslobodilački pokret biti uistinu pravi narodni demokratski pokret ili će doživjeti istu sudbinu kod hrvatskog naroda koju su doživjele i ostale diktature.

Reakcionarnoj kliki poručuje svijesna hrvatska radićevska omladina slijedeće: promašio je hitac opaljen na Stjepana Radića, promašili su hici opaljeni na Miškina, Sumana, Blažaka, Vuletu, Grubišića, Vojka Krstulovića i stotine drugih narodnih boraca u teškoj današnjici, a isto tako će promašiti i svi oni hitci koje ova reakcionarna klika sprema za narod i predvodnike njegove oslobodilačke borbe. Vojku Krstulovića sačuvati će cio narod spomen, a hrvatsku radićevsku

omladinu on će duhovno i nadalje predvoditi u borbi za čovječnost, slobodu i pravicu.

Omladina i gradjanstvo Splita ispratili su na dostojan način mrtvog Vojka na njegovo posljednje počivalište. Diljem cijele Hrvatske održane su za njega zadušnice. Tako su i u Zagrebu održane zadušnice koje je priredila radićevska omladina svom neumrlom drugu, kojima je prisustvovao i veliki broj narodnih zastupnika sa vodstvom stranke, te veliki broj funkcionare i pristaša HSS.

Gdje god su stigli, vlastodršci su zabranili održanje zadušnica a omladince priredjivače zatvarali, kao što su zatvorili i one drugove koji su se u Splitu nad otvorenim grobom oprostili od Vojka i organizirali mu dostojan sprovod. Neka i to bude prilog dokazu o političkoj čistini, poštenju i nekompromitiranosti pokojnog Vojka.

I nad grobom mrtvog Vojka, kao i na svim zadušnicama, hrvatska radićevska omladina zadala si je riječ da će borbu za pobjedu ideala za koje je pao njen prvoborac voditi do kraja i da si ne će dati zabiti nož u leđa od ove reakcionarne klike.²⁰

Istraga o ubojstvu Vojka Krstulovića

Župska redarstvena oblast u Splitu odmah je po ubojstvu Vojka Krstulovića saslušala niz svjedoka koji su se te večeri našli u neposrednoj blizini događaja.

Neposredni svjedok događaja bio je Robert Borčić, rođen 1926. u Africi, koji se u trenutku smrti Vojka Krstulovića nalazio u Bračkoj ulici gdje je čuo jedan pucanj iz samokresa te vidio čovjeka koji je ležao na cesti i drugog koji mu je prislonio samokres uz glavu i pucao najvjerojatnije još tri puta. Ubojica se udaljio s mjesta događaja prema Vrzovu Docu, a drugi očevidac događaja potrčao je za njim vičući "Držite ga, ubio je čovjeka".²¹ Ubojica je potrčao, a u neposrednoj blizini ga je dočekao mladić na dvokolici kojom su se udaljili u smjeru Rokove ulice. Slično

²⁰ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Split – dosjei, kut. 5, Dosje br. 22063 (Vojko Krstulović), "Republika", Glasilo radićevske omladine, god. II., broj 5, str. 3-4.

²¹ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Župska redarstvena oblast, Zapisnik sa saslušanja Roberta Borčića, 22.VI.1944. — HR DAS 631, Gradivo za povijest radničkog pokreta iz okružnog suda Split, kut. 16, 774/44-16/141.

navodi i Mirko Mandić, rođen 1910. u Širokom Brijegu, koji je likvidaciji svjedočio s udaljenosti od 30-tak metara te vidio kad je Vojko Krstulović pao na cestu nakon čega mu je ubojica pucao u glavu tri ili četiri puta. Mandić navodi da se ubojica udaljio Bračkom ulicom u smjeru Higijenskog zavoda gdje ga je čekao suradnik s dvokolicom. Ubojicu je opisao kao visokog čovjeka obučenog u zelenkasto odijelo, starog vjerojatno između 25 i 30 godina.²²

Šime Krstulović, rođen 1893. u Splitu i po zanimanju željezničar, izjavio je da se oko 20 sati nalazio u gostionici u Bračkoj ulici kamo je došla djevojčica stara desetak godina i rekla da je *jedan čovjek ubijen u Bračkoj ulici. Odmah na ovu prijavu Dujo Marjanović pošao je na redarstvenu stražarnicu da stvar prijavi redarstvu. Kada su došla dvojica stražara, ja sam se sa njima uputio na mjesto čina i odmah sam prepoznao da je ubijeni moj rođjak Vojko Krstulović. Tu se je odmah sakupilo dosta svieta i čuo sam da govore da je ubica imao još jednog pomagača koji ga je odveo sa dvokolicom koja je bila dupla. Kada sam ovo čuo odmah sam prišao k redaru i istome rekao da bi bilo dobro odmah poći kod onoga čovjeka koji iznajmljuje dvokolice jer da bi se tako najlakše mogli ubici ući u trag.*²³ Njegovu izjavu potvrdio je Duje Marjanović, koji je također izjavio da je čuo izjavu jednog šofera stražaru o “dvojici na biciklu od kojih je jedan na Krstulovića pucao”.²⁴

U rujnu 1944. zaključeno je da se istragom ništa novo nije moglo doznati o likvidaciji Vojka Krstulovića, iako je naknadno saslušana i Amalija Maurović, bolničarka u domobranskoj bolnici u Splitu koja je navodno imala saznanja o identitetu Vojkovićevoeg atentatora i koja je

²² HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Župska redarstvena oblast, Zapisnik sa saslušanja Mirka Mandića, 22.VI.1944. — HR DAS 631, Gradivo za povijest radničkog pokreta iz okružnog suda Split, kut. 16, 774/44-16/141.

²³ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Župska redarstvena oblast, Zapisnik sa saslušanja Šime Krstulovića, 22.VI.1944. — HR DAS 631, Gradivo za povijest radničkog pokreta iz okružnog suda Split, kut. 16, 774/44-16/141.

²⁴ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Župska redarstvena oblast, Zapisnik sa saslušanja Duje Marjanovića, 22.VI.1944. — HR DAS 631, Gradivo za povijest radničkog pokreta iz okružnog suda Split, kut. 16, 774/44-16/141.

takve navode demantirala.²⁵ Dokumenti iz listopada 1944. potvrđuju da su nastojanja da se identificira počinitelj ubojstva još uvijek bila u tijeku,²⁶ no atentator nikada nije odgovarao za ovaj zločin. Njegov identitet razotkrilo je izvješće Okružnog komiteta KPH Split od 25. lipnja 1944. u kojemu se navodi da su akciju izvršili pripadnik Komunističke partije Tito Kirigin i jedan skojevac.²⁷

Zaključak

Unatoč intenzivnoj istrazi identitet Krstulovićevog atentatora razotkrili su tek dokumenti Komunističke partije. Izjave svjedoka potvrđuju da je ubojica prišao Krstuloviću s leđa i pucao mu nekoliko puta u glavu, kao i to da je atentator imao pomagača. Iz sačuvanih zapisnika može se zaključiti da je jedina dvojba bio smjer kojim su se ubojice udaljili s mjesta zločina.

Likvidacija Vojka Krstulovića neosporno je bila političke naravi, a imala je znatnog odjeka u medijima, kako političkim, tako i u tadašnjem dnevnom tisku.

Izvori

Državni arhiv u Splitu

HR DAS 409, SUP za Dalmaciju.

HR DAS 631, Gradivo za povijest radničkog pokreta iz okružnog suda Split.

²⁵ HR DAS 409, SUP za Dalmaciju, Župska redarstvena oblast, Zapisnik sa saslušanja Amalije Maurović, 12. rujna 1944.

²⁶ HR DAS 631, Gradivo za povijest radničkog pokreta iz okružnog suda Split, kut. 16, 774/44-16/141, dopis upućen Župskoj redarstvenoj oblasti u Splitu, 12.X.1944.

²⁷ *Antifašistički Split: ratna kronika 1941.-1945.* Priredili Marin KUZMIĆ [i drugi]. Izd. Udruga antifašističkih boraca i antifašista grada Splita. Split, 2011., str. 673. — *Znameniti i zaslužni Splićani te spomena vrijedne osobe u splitskoj povijest (1700 godina).* Prir. Petar POŽAR. Vlastita naklada. Split, 2001., str. 185.

Literatura

- Antifašistički Split: ratna kronika 1941.-1945.* Priredili Marin KUZMIĆ [i drugi]. Izd. Udruga antifašističkih boraca i antifašista grada Splita. Split, 2011.
- ČULIĆ, Željko. *Prekinuta mladost Vojka Krstulovića. Nn: Hrvatska seljačka stranka u Splitu između dvaju svjetskih ratova.* U: *Slobodna Dalmacija*, Split, 17. siječnja 2001.
- Glas Splita 1943.-1944. Kritičko izdanje.* Priredila Tatjana KOVAČ. Izd. Čakavski sabor; Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije. Split, 1977.
- JELIĆ-BUTIĆ, Fikreta. *O nekim obilježjima politike Hrvatske seljačke stranke u Splitu 1941.-1944. godine.* U: *Split u Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941.-1945.* Ur. Miroslav Ćurin. Izd. Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije. Split, 1981., str. 1031-1044.
- KRSTULOVIĆ, Vojko. *Za slobodu i stare pravice.* Izd. Hrvatska seljačka stranka, Split, 1994.
- ŠITIN, T. *O razvitku omladinskog revolucionarnog pokreta u Splitu 1941.-1942. godine.* U: *Split u Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941.-1945.* Ur. Miroslav Ćurin. Izd. Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije. Split, 1981., str. 377-405.
- Znameniti i zaslužni Splitsani te spomena vrijedne osobe u splitskoj povijest (1700 godina).* Prir. Petar POŽAR. VI. naklada. Split, 2001.